

Author: Szabó, Levente
Affiliation: Budapest University of Technology and Economics
Title: MEMORY OF AN URBAN ARTWORK
Citation: Metszet, Vol 14, No 4 (2023), pp 22-27, <https://doi.org/10.33268/Met.2023.4.2>
Received: 05 May 2023
Accepted: 06 June 2023
Published: 17 August 2023
ABOUT THE "EYES OF PRAGUE" RIVERSIDE REVITALIZATION PROJECT*, PRAGUE, CZECHIA - ARCHITECT: PETR JANDA

The redevelopment of the wharf and its cellars have long ceased to be secondary spaces serving coal or ice transport but spaces that offer a functional and symbolical urban artefact that represents the daily life of riverside users and city visitors. A testament to urban renewal and innovation that follows its designer's journey in exploration of internal and external functions.

01

- 01 A „prága szemei” projekt újjáéledt egykori rakparti pinceterei, balra Frank O. Gehry „táncoló házai”-val
- 02 Az alsó rakpartot étellel telítő közösségi terek sora az egykori pinceterekben
- 03 A rakparti fejlesztés helyszínrajza az eltérő karakterű és funkciójú pincékkel

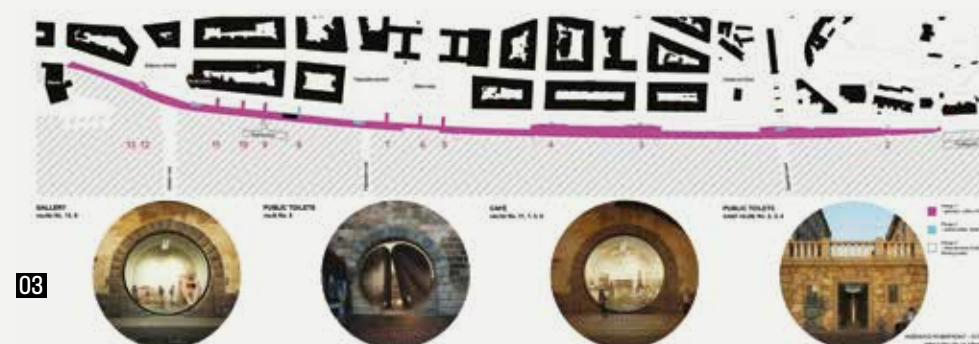

02

EGY VÁROSI MŰTÁRGY EMLÉKEZETE

A „PRÁGA SZEMEI” FOLYÓPART-REVITALIZÁCIÓS PROJEKTRŐL* | CSEHORSZÁG

E különleges, városi léptékben és a belsőépítészet műfaji regiszterein egyszerre érvényes projekttel 2021-ben, a Piranesi Award zsűritagjaként találkoztam először a pirani egykori sólepárló csarnokban rendezett kiállításon, megannyi, abban az évben nevezett régiós munka társaságában. Ez év tavaszán aztán alkalmam volt bejárni is a Petr Janda és munkatársai által csaknem tízéves megvalósítási folyamat után átadott Moldva-parti, Mies van der Rohe Award-ra is jelölt [1] revitalizációs munka egyes stációit. [2] Írásomban ennek a 2019-re első ütemét tekintve elkészült projektnek a kontextusba helyezésére teszek kísérletet. Azt állítom, hogy műfaji komplexitásában figyelemreméltó, ahogy a Rossi-i értelemben vett városi műtárgyként is definiálható – alapvetően infrastrukturális, mégis a kollektív emlékezet gazdag tárházát megtestesítő – épített partfal változatlan karakterét kiegészíti az – elsősorban a megújuló használat újradefiniált rítusaiból fakadó – egyszerre landmark, mégis alárendelt karakterű, hálózatosá összeérő pontszerű beavatkozások sora.

03

ÉPÍTÉS | ARCHITECT
Petr Janda

FOTÓ | PHOTO
BoysPlayNice

SZERZŐ | AUTHOR
Szabó Levente

„Ami egykor a város infrastruktúrájának része, az ma a városi rekreáció kizárólag hálózatként értelmezhető elemeinek sorozata a prágai Rašín, Hořejší és Dvořák rakpartok csaknem 4 kilométeres hosszában. A terület és az azt kísérő műtárgy egykor a város kereskedelmének meghatározó eleme volt. A folyón zajló tranzithajózás, elsősorban a szén- és jégszállítás lényeges állomásai voltak az alsó rakpart kiépülése előtt a folyóra merőleges, boltozott, hajózható, majd később feltöltött, s így szárazzá vált egykori csatornák. A városi közterhasználat szempontjából a 2002-es nagy árvíz a már korábban magára maradt terület további marginalizálódását eredményezte: a rakparton parkolókat, a boltozott pincékben raktárakat alakítottak ki. A bársonyos forradalom óta legnagyobb prágai köztéri projekt 2009-ben indult, és tíz év kellett első, ma is látható ütemének befejezéséhez. A beavatkozás különlegessége épp abban rejlik, hogy a történeti partfalat, az egykori infrastruktúrát átalakítva, abba beköltözve, azt a folyóval ismét

03

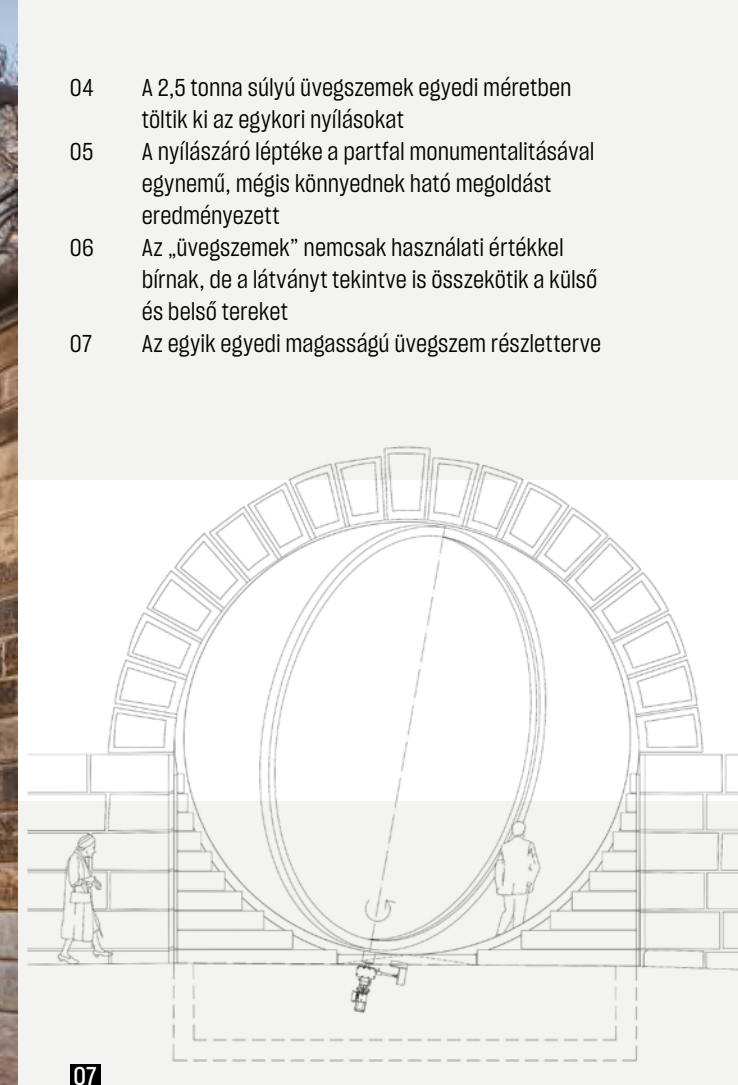
04

05

06

07

- 04 A 2,5 tonna súlyú üvegszemek egyedi méretben töltik ki az egykori nyílásokat
- 05 A nyílászáró léptéke a partfal monumentalitásával egyenmő, mégis könnyednek ható megoldást eredményezett
- 06 Az „üvegszemek” nemcsak használati értékkel bírnak, de a látványt tekintve is összekötik a külső és belső tereket
- 07 Az egyik egyedi magasságú üvegszem részletterve

– immár nem a kereskedelmet, hanem a kulturális életet és a rekreációt kiszolgáló – városi interakciókra képes műtárgyként hozta helyzetbe, élesztette újjá. —A partfalban lévő hús, eltérő alakú, szerkesztésű boltozott pincetérbe különféle funkciók, kávézók, galériák, workshop-terek, találkozóhelyek és köztéri vizesblokkok települtek. Elsődleges cél volt, hogy a felső rakparttól lejjebb lévő, a folyó közelségében húzódó gyalogos sétány olyan terekkel és funkciókkal bővüljön, amelyek annak használhatóságát, városi minőségét erősítik. Az egykori belső terek zöme ezért nyílik meg a rakpart felé, a belső terek ezért folynak át a külsőbe és viszont, hogy itt egy egészen különleges, urbánus téri minőség valósuljon meg a városi és a természeti karakter határmezsgyéjén. Giambattista Nolli XIV. Benedek megbízására 1736 és 1748 között készült Róma-térképe lassan háromszáz éve inspiráló erejű térbeli vizualizációja a közhasználatú nyitott, átmeneti és zárt tereknek, a publikus és privát városi térhasználat egymást átfonó mintázatainak. A prágai rakpartegyüttes 2019-től ábrázolt karaktere, ha képzeletben egy Nolli-térképen ábrázolnánk, kifejezően mutatná, mi is változott meg a Moldva partján a közel-múltban: az évtizedekig a folyónak hátat fordító infrastruktúra így vált a folyópartot 21. századi módon értelmező kortárs köztéri hálózattá. —Elsősorban a köztéri projektek sajátossága, hogy egyszerre lehetnek térben elhúzódóak, hálózatosak, ugyanakkor pontszerű beavatkozások soraként

is értelmezhetők. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy itt néhány tíz négyzetméteres egykori pincei terek átalakításának, adaptív újrahasznosításának egymással csak az átalakítás hasonló karakterében és anyaghasználatában kapcsolatban lévő, a városi térben megjelenő hálózatról, ha tetszik, ökoszisztémájáról beszélhetünk. Az UNESCO világörökségi területen megvalósuló „prágai szemek” kétségkívül legnagyobb vívmánya annak felismerése, hogy a 21. század városi terében az efféle landmark karakter képes egy-egy helyet nem csupán a helyiek, de a város globális interpretációinak összefüggésében is megjeleníteni anélkül, hogy az a szándék öncélúságához vezetne. E helyütt nem nehéz beazonosítani ennek ellenpontját, hiszen a terület feletti rakparton állnak Frank O. Gehry 1996-ban épült híres „táncoló házai”, amelyek együttese nem hiányzik egyetlen útikönyvből sem, rajta van a város globális mentális térképén, ugyanakkor építészeti ambícióinak érvényessége kétségtelenül elhalványult – nem tagadva, hogy egy korszak meghatározó, szimbolikus épített tanúja. A Petr Janda vezette team a Rašín rakpart hat boltozott pincéjének nyílását 1:1 elliptikus, ferde tengely mentén elforduló, 5,5 m széles és változó, 4,5-5,4 m magasságú, egyenként 2,5 tonna súlyú üvegszemmel zárta, pontosabban nyitotta meg a rakparti sétálózóna felé. Ezek a pontszerű, ám városi léptékű, a partfal erejével egyenmő nyílászárók mind becsukva, mind kibillentve, nappal és a kivilágított prágai éjszakában is képesek jelszerű,

01
02

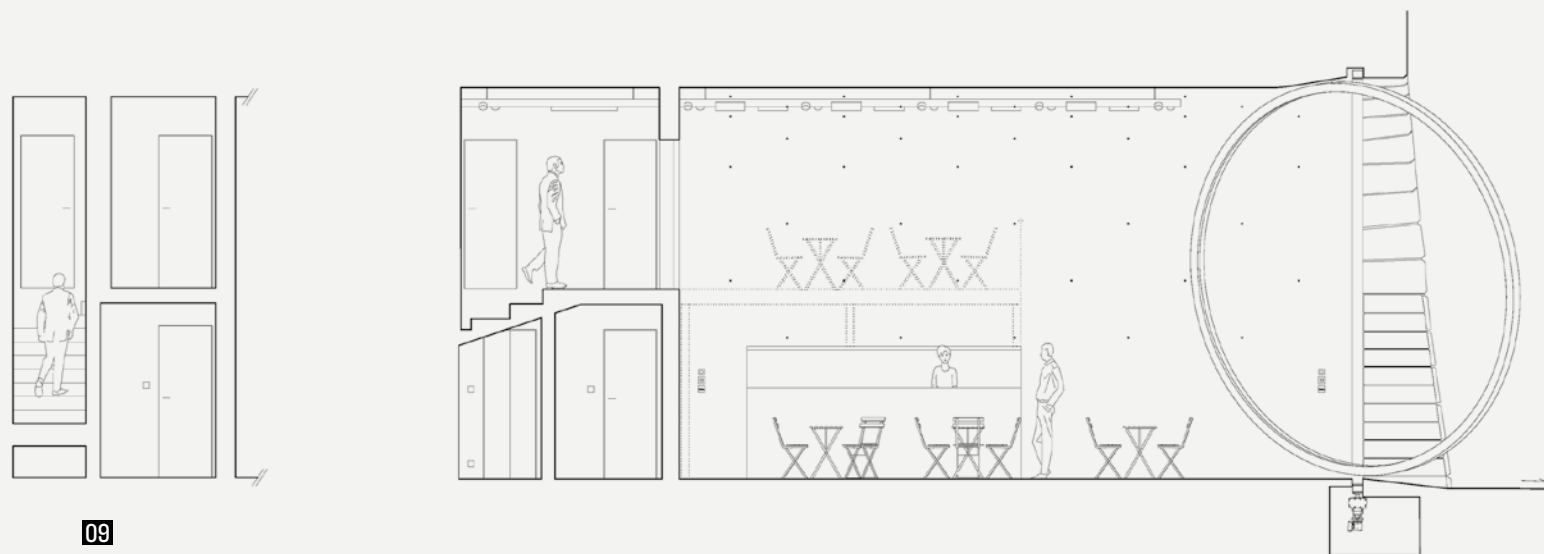
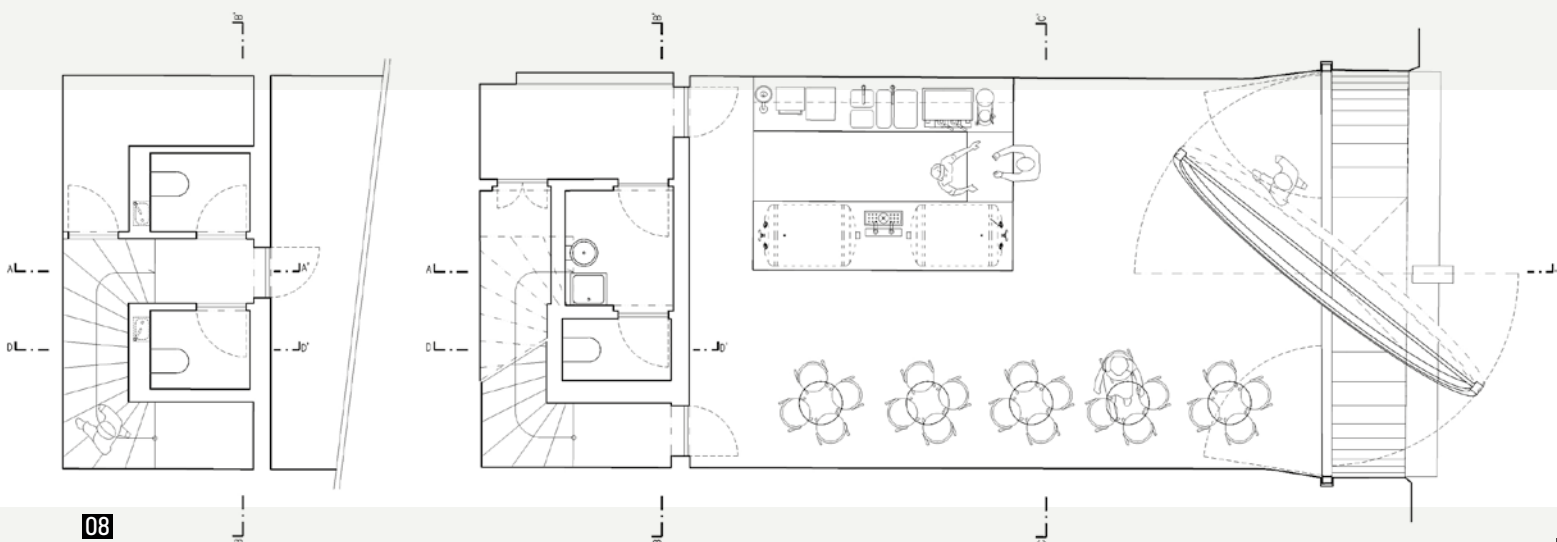
04
05
06
07

sőt jelképi erejű, beazonosítható és megjegyezhető, különleges elemeivé válni a városi rakpart jelképekben és szimbolikus, történeti műtárgyakban amúgy sem szűkölködő kontextusának. A landmark karakter tehát szervesült az évszázados városi műtárggyal, azt kiegészítő, s nem azt felülíró réteggént. —Kemény és lágy, hardware és software. Ilyen vagy ehhez hasonló dichotómiákkal lenne leírható mindaz, ami a partfal és az egykori pincékbe beköltözött terek kialakítása között fennáll. A nehéz tömegük ellenére, transzparenciájuk és kibillenő, osztatlan kialakításuk miatt könnyednek, a statikus partfalban látványosan mobilnak ható üvegszemek alul lépcsős kiegészítést kaptak. A nagyvonalú részletek szellemes megoldások sorát rejtik. Minthogy az áradás alkalmanként érinti az alsó rakpartot, az üvegszemek előtt a járófelületben és kétoldalt a lépcsős kiegészítés szélein perselyek fogadják az esetenként beépítendő mobil gátak elemeit. A gépészeti megoldások kültéri kapcsolatai szintén e kiegészítésekbe kerültek, minden más alig észrevehető módon, leginkább a belső térbe helyezett „dobozokba” rejtett. Beton helyett speciális, jóval kisebb ökológiai lábnyomú geopolimer anyagot használtak a tervezők, nemcsak itt, de a falak, mennyezetek, öntött padlók és lépcsők esetében is – homokfúvott felülettel a falak, a mennyezetek és csiszolt felülettel a lépcsők és a padlók esetében. A belsőben a bérlok legnagyobb szabadságfokára törekedtek, az átalakíthatóság egy ilyen

funkciómix esetében természetes elvárás. A válaszfalakat fekete titániumbevonatú rozsdamentes acélpanelek burkolják, amelyekkel sikerrel volt erősíthető a belsőépítészeti műtárgyszerű, a teljes együttes erejét nem gyengítő artikulációja is. Ugyanezt a karaktert erősítik az alaprajzi értelemben hajlított, áramvonalas belső téri leválasztások elemi erejű kialakításai is. A boltozatos pincékben kialakított új betétek titániumbevonatos felületei tükrözni képesek a boltozatos tereket, a benti és kinti, folyton változó aktivitásokat is, ekképp reflektálva a folyó nem csupán dinamikus, de folyton változó képet mutató és atmoszférát teremtő karakterére is. —Egy interjúban [3] Petr Janda, saját tervezésmódszertanukra, felfogásukra vonatkozóan Deleuze és Guattari nomád gondolkodásra vonatkozó metaforáját [4] idézte fel. A nomád „elindul a sivatagba. Elhagyja táborát, útnak indul a földeken, figyeli az ég mozgását. Reggelente ismét elhagyja területét, este pedig minden alkalommal újra letelepszik valahol, kiterítve szőnyegét [...] Ezt fejezi ki a járás ritmusa, amely a táj lenyomatát hagyja a zarándokban és fordítva.” Janda ehhez hasonlóan látja tárgyi munkájukat is, amelyben a tervezői, személyes interpretációik rejtve maradnak, teret engedve a látogatók saját olvasatainak. Ez a kölcsönösség, a városi térhasználat lenyomata az újrahasznosított terekben, és ezeknek az épített lenyomatoknak a visszahatása a külső és belső tereket összekötő áramló téri használatok

11
12

08
09
10

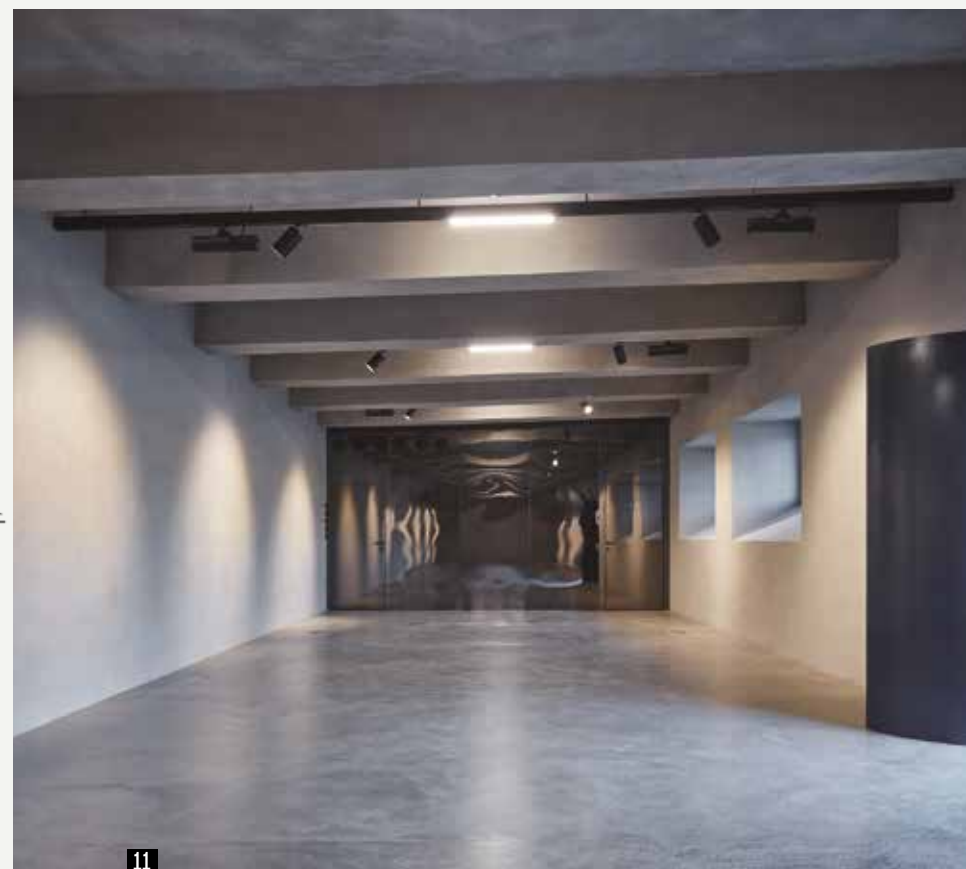
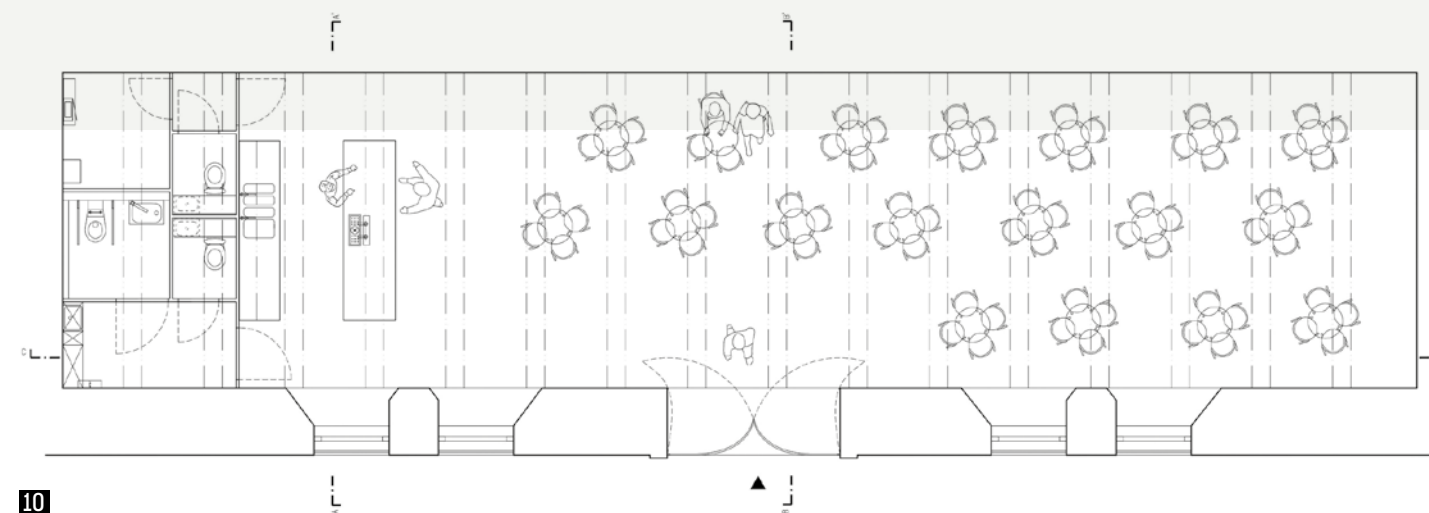

08-09 Az egyik pincetérbe tervezett kávézó földszintjének és galériaszintjének alaprajza és metszete
10-12 Kávézó kialakítása a partfallal párhuzamos pincei terek egyikében

mintázataiban, nyilvánvaló sajátossága ennek a munkának. Teljessé pedig akkor válhat, ha a „Prága szemei” projekt nem befejezett, távlatos üteme nem csupán a jelenleg a hasznosításba be nem vont pincei terekkel számol majd, de a folyóval való szorosabb kapcsolat megteremtését az arra való kitelepüléssel is megvalósítja. A prágai folyóparton korábban meglévő úszó fürdők és medencék hagyománya éledne újjá e réteg létrejöttével, és az így a rakpart-sétány felől nézve kétirányú közfunkció nyilvánvalóan tovább erősítené a projekt szociokulturális hatását is. Miközben ez a továbbépítés a statikus, épített műtárgy és az állandóan változó, dinamikus folyó közti használati minőségeket, módozatokat, rítusokat is kifejező differenciáltságát eredményezné.

—Aldo Rossi híres, A város építészete [5] című, 1966-ban megjelent könyvében a műtárgynak tekintett várost olyan objektíven létező téralakulatként, kollektív műalkotásként értelmezte, amely magában hordja annak történelmét, s melynek bizonyos elemei

– ellenállva a változásoknak – a városlakók cselekvéseinek, rítusainak folyamatos, a kollektív emlékezetben manifesztálódó színterei. Ugyan e fejtegetés elsősorban az emlékművek sajátos tulajdonságait írja ekként körül, mégis tanulságos efelől az elgondolás felől tekinteni a prágai rakpart megújításának sajátos projektjére. A léptékváltások e munka kulcsmozzanatainak tűnnek. Erejét az adja, hogy monumentalitása közléről, a két és fél tonnás kibillenő üvegszemek tengelye mellett éppúgy átélhető, mint a túlpartról, a kivilágított egykori pincék sorozatát látva. A rakpart és pincéi már rég nem a szén- vagy a jégszállítás kiszolgáló mellékterei, hanem a városrészt funkcionális és szimbolikus értelmében is revitalizáló téri tartalékai egy olyan városi műtárgynak, amely egykor kerete volt és alig változó kerete képes továbbra is maradni a városlakók, a folyópartot használók és a városba látogatók mindennapi életének.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] EUmiesaward [honlap], hozzáférhető: <<https://www.miesarch.com/work/4858>> [utolsó belépés: 2023-05-22].
- [2] Griffiths, Alyn: „Tunnel-like vaults house cafes and workshops along revitalised Prague waterfront”, *Dezeen*, 2021-10-07, hozzáférhető: <<https://www.dezeen.com/2021/10/07/petr-janda-revitalisation-prague-vltava-riverfront-czech-republic/>> [utolsó belépés: 2023-05-22].
- [3] Baily, Skyla: „Thought leaders, EU Mies Award Shortlist: Petr Janda's Prague Eyes River Revitalization”, *Azobuild*, 2022-02-04, hozzáférhető: <<https://www.azobuild.com/article.aspx?ArticleID=8485>> [utolsó belépés: 2023-05-22].
- [4] Deleuze, Gilles - Guattari, Félix: *Nomadology, The War Machine*, Semiotext(e), 1986.
- [5] Rossi, Aldo: *A város építészete*, Bercsényi 28-30 Kiadás, 1986.

* A cikk az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

TERVEZŐIRODA: petrjanda/brainwork
| MEGBÍZÓ: The City of Prague
(Koordinátor: Jan Nejedlý) | ÉPÍTÉSZ
MUNKATÁRSÁK: Anna Podroužková, Maty
Donátová, Bára Simajchlová | STATIKA:
Pavel Roubal | GÉPÉSZET: František
Arnošt